

JOSEP MARIA PONS I GURI*

*EL CASTELL DE MONTPALAU. PERVIVÈNCIA DE LA
JURISDICCIO D'UN CASTELL ABANDONAT*

ABSTRACT

Castles with own territory enclosed maintain the jurisdictional rights on their demarcation in spite of being from long time in situation of ruin or abandonment. The present work presents the case of the castle of Montpalau.

Al terme municipal de Pineda, als 269 metres sobre el nivell del mar i al bell cim d'un turó de forma acusadament cònica, al marge de ponent de la Riera, hi ha les restes de l'antic castell de Montpalau, a distància de poc més de 3 kilòmetres de la vila. La seva situació destaca en l'orografia d'aquell entorn; la forta pendent del turó fa quelcom dificultós el seu accés, però és un poc més fàcil des de la banda de ponent.

Les restes, assentades sobre el rocam que sobressurt del terror, ocupen la superfície de poc més de 1.500 m². En un sector de la banda de llevant hom hi veu el que es conserva de la part més antiga, amb planta quelcom irregular, on hi destaquen carreus d'un arrodoniment que podria ser el que roman de l'absís d'una capella o, potser amb més probabilitat, d'un baluard o un tambor de muralla. El parament de la banda nord-est té una senzilla segetera esplandida. A l'interior del conjunt hi ha les restes d'una torre mestra de planta circular de poc més de 6 metres de diàmetre interior i 1,45 metres de gruix de l'obra, feta amb material quelcom més sòlid que la part de construcció abans esmentada. Totes aquestes restes semblen pertànyer als segles XI-XII.

A les bandes de migjorn i ponent, tanca el conjunt un amurallament exterior amb paraments característics del segle XIV. A la cara de migjorn presenta una sage-

* Arxiu Històric Fidel Fita. Arenys de Mar.

tera amb doble esplandit (interior i exterior). Aquesta muralla, obra de gran solidesa, fou deixada sense acabar i els seus extrems mostren encara les traves de pedra per a poder-hi encaixar un futur acabament de l'obra.

El bell mig de tot plegat en un amuntegament de runa hi prolifera la vegetació, ço que, per a l'estudi d'aquest monument, exigiria una detinguda excavació. En una de les nostres visites al castell de Montpalau, concretament el 13 d'octubre de 1946, hi vam prendre les notes pel croquis de les seves parts visibles que il·lustra el present treball.

La primera notícia que tenim del castell de Montpalau, ens pervé d'un diploma indatat¹, on *Umbertus, filius de Gerberga femina*, jura fidelitat al comte Ramon Berenguer I i s'obliga a rètre-li la potestat d'aquell castell *quantas vices mandaverit Raimundum comitem prescriptum*. Es tracta d'Umbert Odó, important personatge ben documentat des de l'any 1041 al 1066², fill d'Odó, senyor del castell de les

1. Barcelona, ACA, perg. de Ramon Berenguer I, núm. 32. Inserir al *Liber feudorum maior*, f. 391. Cfr. F. MIQUEL ROSELL, *Liber feudorum maior*, Barcelona, 1945, I, p. 401-402.

2. 1041, maig 26: acompanya la comtessa Ermesenda al lliurament del castell de *Benedormiens* al monestir de Sant Feliu de Guíxols (*Marca Hispanica sive limes hispanicus, hoc est geographica et historica descriptio Cataloniae, Ruscionis et circumjacentium populorum ab anno 817 ad annum 1258*, París, 1688, ap. 223); 1041, juliol 28: Acompanya la comtessa Ermesenda en donació a Sant Llorenç del Munt (P. PUIG USTRELL, *El monestir de Sant Llorenç del Munt sobre Terrassa. Diplomataris dels segles X i XI*, Barcelona, 1995, núm. 431); 1045, febrer 9: Amb la seva muller Sicardis presideix el *placitum* sobre pertinències del monestir de Sant Cugat del Vallès a la Vall de Gualba (ACA, *Cartulari de Sant Cugat del Vallès*, f. 319, núm. 954); 1052, juny 7: Present amb la comtessa Ermesenda i el comte Ramon Berenguer I en l'elecció de l'abat Arnau de Sant Feliu de Guíxols (J. VILLANUEVA, *Viaje literario a las Iglesias de España*, Madrid, 1803-1852, XV, 1851, ap. 1); 1053, gener 27: Testimoni en la venda d'una terra feta per la comtessa Ermesenda a utilitat del monestir de Sant Pol de Mar (J.M. PONS I GURI, «Diplomatari del monestir de Sant Pol de Mar», a *Estudis d'Història Jurídica Catalana*, Barcelona, 1989, III, p. 376); 1054, desembre 1: Testimoni de l'esponsalici de Guillem II de Besalú a favor de Llúcia de la Marca (G. FELIU; J.M. SALRACH dirs., *Els pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona de Ramon Borrell a Ramon Berenguer I*, Barcelona, 1999, núm. 443); 1056, novembre 12: Testimoni de l'escriptura de l'esponsalici de Ramon Berenguer I amb la comtessa Almodis (*Marca Hispanica ...*, cit., ap. 246); 1056: Juntament amb la comtessa Ermesenda, és marmessor del cabíscol Ponç de la seu de Girona (J. RIUS SERRA, «Cartes antigues de Sant Martí Sa Costa», *Analecta Sacra Tarraconensia* (Barcelona), IV (1928), p. 17); 1057, maig 7: Esmentat entre llurs *nobilibus viris* pels comtes Ramon Berenguer i Almodis (G. FELIU; J.M. SALRACH dirs., *Els pergamins...*, cit., núm. 490); 1057, setembre 25: Marmessor en el testament de la comtessa Ermesenda, qui l'esmenta entre *amicos meos* (P. DE BOFARULL I MASCARÓ, *Los condes de Barcelona vindicados*, Barcelona, 1836, II, p. 51); 1057, octubre 4: Present al conveni dels comtes Ramon Berenguer i Almodis amb el comte de Besalú sobre l'incompliment del projecte de matrimoni d'aquest (G. FELIU; J.M. SALRACH dirs., *Els pergamins...*, cit., núm. 499); 1058: Present a la concòrdia dels comtes de Barcelona i de Besalú i el bisbe de Vic, sobre el castell de Colltort (ACA, *Traslats Rivera*, núm. 207); 1059: Participa al tribunal sobre greuges comesos per Mir Geribert als comtes de Barcelona (A. ROVIRA I VIRGILI, *Història Nacional de Catalunya*, III, 499); 1061, setembre 10: Present a la concòrdia de Ramon Berenguer I amb el vescomte Ponç Guerau de Girona

Agudes, i de la dama Gerberga, casat amb Sicardis, filla del vescomte Amat de Girona, que era vídua del també magnat Gaucfred Bernat. Entre els quatre fills d'Umbert Odó hi figura, a més del primogènit Guillem, el famós Bernat Umbert que fou bisbe de Girona³. El redactor de l'usatge *Haec sunt usualia* esmenta *Umbertus de ipsis Acutis* entre els magnats que atribueix ser presents a la suposada assemblea on es promulgarien els usatges de Barcelona. Tant aquest castell de Montpalau com el de les Agudes, tenien el respectiu *appendicium* o terme jurisdiccional⁴.

La datació incerta del jurament de fidelitat i obligació de retre la potestat del castell, deduïble només que per la coincidència d'Umbert Odó amb el govern de Ramon Berenguer I, pot ser motiu de diverses conjectures, oimés quan el diploma no conté la referència als noms d'uns testimonis, ni l'esment d'algun esdeveniment que pogués servir, encara que fos de manera apropada, per establir una data o breu període. Francesc Miquel, en la seva edició del Llibre del Feus, el situa dins dels 41 anys que van de 1035 a 1076. Potser caldria pensar en un moment poc posterior a la reconciliació d'Umbert amb el comte de Barcelona després dels fets d'Alhama a l'entorn del 1040⁵.

sobre l'església de Celrà (F. MIQUEL ROSELL, *Liber feudorum...*, cit., núm. 287); 1062, abril 25: Testimoni del conveni de Dalmau Bernat amb els comtes Ramon Berenguer I i Almodis sobre el castell de Begur (F. MIQUEL ROSELL, *Liber feudorum...*, cit., núm. 287); 1062, octubre 1: Present al conveni entre el comte Ramon Berenguer I i Guerau Alamany de Cervelló sobre el castell de Montagut (G. FELIU; J.M. SALRACH dirs., *Els pergamins...*, cit., núm. 597); 1063, abril 1: *Iudicatum* sobre possessions del monestir de Sant Pol de Mar a instància de Guillem Llobató en nom dels comtes Ramon Berenguer i Almodis, celebrat en *placitum* dominical d'Umbert Odó i Sicardis (Barcelona, Arxiu Capitular, *Diversorum*, perg. C [b], ca. I); 1063, juliol 3: Present a l'acord del comte Ramon Berenguer I amb els germans Ricolf sobre el castell de Balsareny (F. MIQUEL ROSELL, *Liber feudorum...*, cit., núm. 175); 1064, febrer 12: Testimoni del conveni de Guillem Bernat i Ermengarda amb Arbert Bernat sobre el castell d'Arrahona (G. FELIU; J.M. SALRACH dirs., *Els pergamins...*, cit., núm. 615); 1066, setembre 1: Testimoni a la compra de la Torre de Dela pels comtes Ramon Berenguer i Almodis (G. FELIU; J.M. SALRACH dirs., *Els pergamins...*, cit., núm. 676); [1059-1066]: Esmentat entre els prohoms de l'entorn comtal en el jurament de fidelitat de Bonfill a Ramon Berenguer I i Almodis (G. FELIU; J.M. SALRACH dirs., *Els pergamins...*, cit., núm. 685); 1066, desembre 8: Participa amb la seva muller Sicardis i llur fill Guillem Umbert en l'entronització de l'abat Guifré i en dotació al monestir de Sant Marçal de Montseny (J. VILLANUEVA, *Viaje literario...*, cit., VII, ap. XXXIV; A. PLADEVALL, «Sant Marçal de Montseny», *Ausa* (Vic), 33 (1961), p. 9.

3. J.M. PONS I GURI, «Sicardis senyora de Montseny i de Lloret», *Medievalia* (Bellaterra), 10 (1992), p. 351-361.

4. Segons es desprèn dels *placita* sota la potestat d'Umbert Odó, tinguts en 9 de febrer de 1045 i primer d'abril de 1063, esmentats en l'anterior nota 2.

5. 1040, març 3, un *iudicatum* del bisbe Olibà i altres, en causa del comte Ramon Berenguer I contra el bisbe Guislabert de Barcelona i Udaldar Bernat: *Similiter etiam iudicaverunt ut iuret predictus episcopus quod de ipsa causa que fecit Umbertus in Alhama contra ipsum comitem, unde iam dic-*

Guillem Umbert, fill d'Umbert Odó i Sicardis, casat amb Guillema, segueix en les dominatures del Montseny y de Montpalau. L'any 1080 vé esmentat entre els millors homes del seguici de Ramon Berenguer II i el 1080 posseeix una galera i contrueix altres vaixells a la marina dels seus dominis. Vivia encara l'any 1090⁶. Guillem, que havia sigut un dels meliores hominibus de Ramon Berenguer II, més tard renovà el feu amb el comte fratricida Berenguer Ramon. A 19 de novembre de 1089, el comte Berenguer Ramon comana el castell a Arnau Gaucfred i la seva muller Guillema amb la cura del fill de Guillem Umbert, per durant el termini de 12 anys, després del qual passaria a potestat de l'esmentat fill de Guillem⁷. No

tus comes se querelaverit de Umberto, non fuit facta per consilium neque per ullum ingenium de iam dicto episcopo. (E. JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris de l'abat i bisbe Olibà*, a cura d'A. MANUEL MUNDÓ, Barcelona, 1992, núm. 154, i G. FELIU; J.M. SALRACH dirs., *Els pergamins...*, cit., núm 321), que P. DE BOFARULL I MASCARÓ, en *Los condes...*, cit., II, p. 16, resumeix el seu text. S. SOBREQÜÉS I VIDAL (*Els grans comtes catalans*, Barcelona, 1961, p. 57), glossant l'esment de Bofarull, diu *Potser les hosts catalanes realitzaren una profunda ràtzia per terres d'Hispania, puix que sabem positivament que un exèrcit de Barcelona al front d'un general Umbert operava en aquests anys (sembla referir-se a 1040-1041) per la llunyana regió d'Alhama. És possible, però, que aquests escamots catalans haguessin estat enviats en ajut d'algun cap o reietó musulmà, com era corrent a l'època*, i afegeix més endavant *o bé que Alhama no sigui l'actual Alhama de Aragón, sinó un altre lloc qualsevol més proper a la frontera*. M. COLL I ALENTORN, en l'article «Ramon Berenguer I de Barcelona» a *G.E.C.* (vol. 12, p. 329), ho relata així: *Abans de 1044, un exèrcit català es trobava a Alhama de Aragón comandat per Umbert de ses Agudes i un altre a Perapertusa. La sort sembla haver estat desfavorable als catalans perquè Umbert es revoltà i la host de Pertusa fou desfeta principalment per les desercions*. En la mateixa *G.E.C.* (vol. 13, p. 539), a l'article *Sesagudes Umbert*, A. PLADEVALL, atribueix el fet a l'any 1054, afegint que *Umbert continuà la rebel·lió al costat del bisbe Guislabert de Barcelona i del vescomte Udalar Bernat*. A. ROVIRA I VIRGILI, *Història Nacional...*, cit., III, p. 502, dona també la seva versió. F. SOLDEVILA (*Història de Catalunya*, Barcelona, 1963, p. 98), té per conjectures les relacions del fet.

6. 1080, desembre 11: Ramon Berenguer II, en garantia del compliment del que ha convingut amb el seu germà Berenguer Ramon, li cedeix en ostatge *decem de meis melioribus hominibus*, entre els quals esmenta Guillem Umbert. Document transcrit per P. DE BOFARULL, *Los Condes...*, cit., II, 114-115; 1083, maig 15: Guillem Umbert amb la seva muller Guillema defineix al monestir de Sant Cugat del Vallès, per raó d'usurpacions comeses als alous del monestir a Gualba, Palautordera, Vallgorguina, Tapioles i Pertegaç (Barcelona, ACA, *Cartorial de Sant Cugat*, núm. 976); 1088 novembre 5: Guillem Umbert i la seva muller Guillema fan donació a la capella de Sant Celoni del delme sobre telonis, ràfegues i *placita* en els seus dominis i també *decimam partem de omnibus ipsis rebus quod per nostram galeram acquirere poterimus, similiter et de alii navis que per cuncta tempora constructe erunt in omni nostro honore*. I per consell i voluntat de la seva mare Sicardis i del seu germà l'ardiaca Bernat Umbert, fa cessió a l'ementada capella del monestir de Santa Maria de l'Estany (Arenys de Mar, AHFF, perg. núm. 8); 1090, setembre 29: Dalmau i Guillem Sesmond fan definició reparatòria a favor del monestir de Sant Pol de Mar, en presència de Sicardis i de Guillem Umbert (J.M.PONS I GURI, «Diplomatari del monestir...», cit., p. 381).

7. ACA, pergamins Ramon Berenguer II, núm. 62, F. MIQUEL ROSELL, *Liber feudorum...*, cit., II, p. 403.

coneixem el maotiu d'aquests acords, que potser serien a conseqüència de la defunció de Guillem Umbert i d'un posterior matrimoni de la seva vídua, Guillema, amb Arnau Gaucfred, havent-hi un fill del primer matrimoni que fóra encara en menor edat.

Un document posterior, indatat, conté la convinença del bisbe de Girona Bernat Umbert (germà del que fou feudatari de Montpalau, Guillem del mateix cognom), on comana al vescomte Ponç Guerau de Girona, *ipsum castrum Montis Palacii et donet ei ad fevum ipsam castlaniam et ipsam dominicaturam comitalem sicut Guilielmus Umberti tenebat eam per manum Berengarii comitis ... et donet potestatem eiusdem castri idem vicecomes iam dicto episcopo sine suo engan per quantas vices fuerit requisitus ...* i finalment, vetllant el bisbe pel seu nebot, convé amb el vescomte que aquest *donet castrum Montis Palacii filio Guilielmi Umberti quando episcopus sibi preceperit*⁸. Les dates extremes documentals de l'episcopat de Bernat Umbert van de l'any 1094 al 1111, mentre que el vescomte de Girona Ponç Guerau morí entorn del 1105. A manca d'una datació segura, podem conjecturar per aquest document els 11 anys compresos en tals períodes.

El 27 de maig de 1113, el comte Ramon Berenguer III, en document que hom titulà *concordiae et pacificationis*, comanà al vescomte de Girona Guerau Ponç a Guillem Umbert (fill del difunt baró del mateix nom) juntament amb el castell de Montpalau, de tal manera que *in hostes et cavalcatas et in placita et seguimenta et in curias ubi vicecomes fuerit com comite, predictus Guillelmus sit cum iam dicto vicecomite*, però les vegades que Guillem Umbert no vagi amb Ponç Guerau ho faria directament amb el comte i li retrià a ell o a qui disposés, la potestat del castell cada vegada que li fos reclamada⁹. Aquest fet significa la creació del *status* jurídic feudal del castell de Montpalau i el seu terme, amb la nissaga vescomtal gironina, titulada més tard de Cabrera, com a feudatària immediata del príncep¹⁰, mentre que els descendents de Guillem seguien en condició de subfeudataris, fins que, com direm més endavant, es confondran els dos graus a mà d'un mateix baró.

Durant el que resta del segle XII i en les tres quartes parts del XIII la família dels Umbert, barons del Montseny, ha abandonat els seus castell de les Agudes i de Miravalls, per establir-se al seu nou castell de Montclús. Els Montseny-Montclús

8. Girona, AD, *Cartoral de Carlemany*, p. 152. J.M. MARQUÈS, *Cartoral de Carlemany del bisbe de Girona*, Barcelona, 1993, p. 333-334.

9. Apèndix, document II.

10. Guerau IV, amb el cognom de Cabrera, el 6 de juny de 1199, totjust després de la defunció del seu pare, féu vassallatge al rei Pere I per raó dels seus feus entre els que esmenta el castell de Montpalau. F. MIQUEL ROSELL, *Liber feudorum...*, cit., p. 436-437.

tenen el castell de Montpalau a mans de successius castlans¹¹, on hi ha una capella dedicada a Sant Miquel¹² amb sacerdot propi¹³.

Hagueren de transcórrer alguns anys abans de què s'unifiqués a la mateixa mà la senyoria major dels Cabrera amb la inferior dels Montclús. El vescomte Guerau V morí l'any 1248, deixant el vescomtat i patrimoni al seu fill anomenat també Guerau, però creant a favor del seu fill més jove, Ramon de Cabrera, un petit patrimoni amb els castells d'Anglès i de Brunyola¹⁴. Ben aviat, després d'això, s'establia una estreta relació entre els Cabrera i els Montclús, per mitjà de matrimonis: Gueraua, filla de Guerau V, es casà amb Guillem de Montclús, i Ramon de Cabrera (senyor d'Anglès i de Brunyola) ho feu amb Alamanda, germana de Guillem de Montclús¹⁵.

Guerau IV de Cabrera va morir l'any 1278, amb testament de 12 de juliol d'aquell any¹⁶, pel que instituïa hereva universal la seva filla primogènita Marquesa, sotmesa, però, a fideicomès a favor de Ramon de Cabrera o dels seus descendents pel cas de què la institutida morís sense deixar fills o altra descendència. El mateix Guerau, tenint en compte la menor edat de Marquesa, l'havia posada sota la tutoria de Ramon de Cabrera i el senyor d'Anglès va portar a bon terme la seva missió puix que l'any 1282 Marquesa de Cabrera es casava amb Ponç Hug, comte d'Empúries¹⁷.

Guillem de Montclús, del seu matrimoni amb Gueraua de Cabrera, tingué dos fills, Riembau (primogènit i hereu) i Gueraldó (profés a la milícia de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem). A la mort de Guillem de Montclús, vers l'any 1276, Riembau passà a ser senyor de les dominatures del Montseny i de Montpalau, la primera tinguda en feu de l'orde dels Hospitalers¹⁸ i la segona, ara subfeudatària de

11. Dalmau de Montpalau de l'any 1157 al 1168 (J.M. PONS I GURI, «Diplomatari del monestir...», cit., p. 34, 37 i 41. Ponç de Montpalau de 1213 a 1230 (Barcelona, ACA, Montalegre, perg. núm. 276 i Monacals, ms. 2103, f. 6) J.M. PONS I GURI, *Cartoral de Santa Maria de Roca Rossa*, Barcelona, 1984, p. 151, núm. 71; J. SALARICH I VERDAGUER, *Apuntes para la historia de Caldas de Estrach*, Barcelona, 1882, p. 30. Simó de Montpalau, que a més de la castlania és senyor de la casa de Puigllauder l'any 1265 (Arenys de Mar, AHFF, perg. núm. 90).

12. Esmentada el 27 d'abril de 1230 en el testament de Ponç de Montpalau (Barcelona, ACA, Montalegre, perg. núm. 276).

13. Esmentat l'any 1168, J.M. PONS I GURI, «Diplomatari del monestir...», cit., núm. 41.

14. S. SOBREQÜÉS I VIDAL, *Els barons de Catalunya*, Barcelona, 1957, p. 118.

15. J.M. PONS I GURI, «Nous documents de la Comanda Hospitalària de Sant Celoni», a J.M. PONS I GURI, *Recull d'Estudis ...*, cit., III, p. 439.

16. B. NONÓ, *Mil anys d'història escrita*, Maçanet de la Selva, 2001, p. 63. Transcripció de microfilm I.8/10, rodet 977, f. 272-274 del dipòsit de la casa de Medinaceli al monestir de Poblet. L'edició conté nombroses lectures defectuoses.

17. S. SOBREQÜÉS I VIDAL, *Els barons...*, cit., p. 86, i 118.

18. J.M. PONS I GURI, «La successió de Guillem Umbert de Basella», a *Recull d'Estudis...*, cit., III, p. 47-51.

Marquesa de Cabrera, comtessa d'Empúries. Rieimbau de Montclús, personatge arrauxat i violent, entrà ben aviat en conflictes, a la marina usurpant drets del monestir de Sant Pol de Mar i, a la conca del Tordera, tallant el curs de les aigües del riu Rifer i Pertegaç que abastien els horts i la vila de Sant Celoni, pertanyents a l'orde de l'Hospital. Davant de l'oposició que li féu la comanda Hospitalera, Rieimbau aplegà les hosts de la baronia de Montclús, prengué la vila de Sant Celoni a l'assalt, fent presoners part dels habitants, talà els conreus i destruí els molins¹⁹. Per això, Rieimbau de Montclús havia caigut en crim de fellonia contra l'orde dels Hospitalers, senyor major dels feus del Montseny, i, segons la normativa feudal²⁰, en podia ser desposseït i, fins i tot, tingut per culpable de bausia, crim equiparat al de lesa majestat pel que, en el més benèvol dels casos, li podia ser imposada la pena d'exili.

Quan el prior de Catalunya dels Hospitalers, fra Ramon de Ribelles, castellà d'Amposta, mou procés per privar del feu a Rieimbau, aquest es desentén del seu patrimoni, que transfereix al seu doblement oncle Ramon de Cabrera. No coneixem el títol d'aquesta transmissió, que unes vegades veiem esmentada donació i en altres de compravenda. Però la interferència de Ramon de Cabrera no era una solució, sino un nou motiu d'agravi, car segons dret²¹ la transmissió del feu a tercer i sense consentiment del senyor major, implicava el seu emparament i el comís dels béns infeudats, encara que es tractés d'un feudum honoratum franc de serveis o prestacions. El castellà d'Amposta va moure litigi contra Ramon de Cabrera sobre aquells fets, afegint-hi la reclamació de dos legats a l'orde hospitaler continguts en els testaments de Guillem i Guillemó de Montclús i els drets legítims de fra Gueraldó. En la seva reclamació l'orde de l'Hospital sostenia que Rieimbau no podia trametre els drets al seu oncle, perquè els havia perdut abans quan va incórrer en crim de fellonia. El plet no seguí més avant perquè, tant els Hospitalers com Ramon de Cabrera, es van sotmetre a l'arbitrament de fra Pere de Balaguer (prior de l'Hospital a Barcelona), el cavaller Arnau de Santllehir i Pere de Noguera, canonge de la Seu barcelonina. Els arbitradors feren pública la seva sentència el 27 d'abril de 1278, en la que, tot i ser refermada la senyoria major dels Hospitalers en la dominicatura de Montseny, restava en el seu valor la transmissió patrimonial a favor de Ramon de Cabrera²². Amb això el nostre castell de Montpalau passava de

19. J.M. PONS I GURI, «Nous documents de la Comanda...», cit., p. 439.

20. El sistema jurídic català a base dels usatges *Si quis suum fevum, Qui seniozem* i *Cunctum malum*, les commemoracions de Pere Albert 10, 13, 27, 29 i 32, *Los casos en los quals lo senyor no és retre la potestat persa de castell*, etc. Núms. 6 i 8, i els tractats com la *Summa* de Joan Blanc, l'Hostiense i altres feudistes.

21. J.M. PONS I GURI, «Nous documents de la Comanda...», cit., p. 440.

22. Arenys de Mar, AHFF, Protocols Sant Celoni (*Liber Curiae*) II-1, f. 20v.: Requesta del comanador de Sant Celoni al vescomte Ponç de Cabrera de 7 de novembre de 1347, que transcriu literalment la decisió arbitral de 27 abril 1278 i la intervenció de les parts contendents.

Reimbau de Montclús a Ramon de Cabrera, mentre que la seva senyoria major seguia a mà de la seva neboda Marquesa, comtessa d'Empúries, com a successora dels antics vescomtes de Girona.

Ramon de Cabrera morí l'any 1298 a Sicília, combatent al servei de Jaume II. El rastre documental de Riembau de Montclús, tal volta en l'exili, es perd després de la transmissió patrimonial a favor del seu oncle.

Marquesa de Cabrera, enviudà de Ponç Hug IV d'Empúries l'any 1313 i el 1322 morí el seu fill Ponç Hug V (conegut per Magaulí), temps en el qual, i fins a la resta de la seva vida, comptà, en el govern del vescomtat de Cabrera, amb la col·laboració dels seus cosins Bernat I i Bernat II, fill i net de Ramon respectivament. Jaume II, el 3 de setembre de 1324, en agraïment a l'ajut rebut de Bernat de Cabrera en la guerra de Sardenya, a petició d'aquell, eximí a Marquesa, comtessa d'Empúries, al mateix Bernat de Cabrera i a llurs successors, de donar donar la potestat del castell de Montpalau²³, deure que pervenia de la concòrdia i pacificació de l'any 1113²⁴.

Així la casa vescomtal de Cabrera restava en la plenitud del domini eminent sobre el castell de Montpalau i el seu terme jurisdiccional format aleshores per 7 parròquies de la marina de l'ardiaconat de la Selva²⁵. La petició de Bernat de Cabrera a favor de la seva parenta, de la que li corresponia succeir en força del difeicomès imposat per Guerau VI, era tant a utilitat pròpia com a la de la comtessa vídua d'Empúries com ja explica el mateix rescripte reial.

El mateix Jaume II, el 21 de juliol de l'any 1327, a favor de Bernat de Cabrera -no sabem si de pare o de fill- però encara vivent la comtessa vídua d'Empúries, el patrimoni de la qual havien de succeir fideicomissàriament, concedí privilegi per a què es pogués tenir mercat setmanal i fires anuals al terme del castell de Montpalau, atorgant guiatge a persones i mercaderies anants, estants o vinents²⁶.

El 2 de novembre de 1327 morí el rei Jaume II, del que Bernat I de Cabrera va ser executor del testament. El nou rei, Alfons III, fou coronat solemnement a Zaragoza el dia de Pasqua (3 d'abril) del següent any 1328. Bernat envià a la festa el seu primogènit Bernadí (Bernat II), però aquest, ja a Zaragoza, rebé la nova de la mort de Marquesa i retornà precipitadament a Catalunya²⁷.

23. Apèndix, document II.

24. Apèndix, document I.

25. El terme jurisdiccional venia format per les següents parròquies: Sant Martí d'Arenys, amb la seva Riba de Mar, Sant Iscle de Vallalta amb la vall de Canet, Sant Cebrià de Vallalta amb la Riba de Sant Pol, Santa Maria de Pineda amb la pobla de la Calella, Sant Pere de Pineda o de Riu, Santa Eulàlia d'Hortsabinyà i Sant Miquel de Vallmanya.

26. Apèndix, document III.

27. *Crònica de Ramon Muntaner*, c. 295.

Així, des de l'any 1328, quan Bernat I de Cabrera rep l'heretat que havia tingut la seva cosina, les dues senyories, major i menor, sobre Montpalau, s'unifiquen en una sola, per confusió dels respectius drets i així durarà fins entrat el segle XIX amb l'abolició de les baronies. Però Bernat I només fou vescomte de Cabrera unes poques setmanes, car féu heretament a favor del seu fill Bernat II²⁸, tingut del matrimoni amb la dama castellana Elionor d'Aguilar.

Als darrers anys del segle XIII no hi ha pràcticament castlans al front de Montpalau i el remanent de vells drets de castellania, ara a mà d'Arnau de Pontons, consort de Sança de Montpalau o Puigllauder, filla del darrer castlà, s'han anat liquidant a les seves mans²⁹ i fineix la centúria sense castlans i ni tan sols amb els capitans de castell d'altres indrets.

Igualment tampoc trobem des d'aleshores cap esment de la capella d'aquell castell ni del seu sacerdot, ni en els nomenclàtors sinodals de Girona ni en altres documents. Tot dona la sensació de que aleshores hi havia un abandonament de la materialitat de la fortalesa, bé que no en quan a la jurisdicció del seu terme, cada vegada més florent en la seva organització.

Bernat III de Cabrera, comte d'Osona, vol refer l'abandonat castell de Montpalau, pel que, d'acord amb els usos feudals de la Catalunya Vella, hi havia de participar els homes del terme amb llurs obrades. Però aquesta càrrega només els podia ser imposada en quan a les obres foranes, com murs exteriors, àmpits, barbacanes i segeteres, mentre que quan a obres interiors només s'hi admetia la de la cisterna³⁰. Algun baró, però amb discutible dret, havia intentat d'afegir-hi la torre

28. S. SOBREQÜÉS I VIDAL, *Els barons...*, cit., p. 119.

29. L'any 1230 a la mort de Ponç de Montpalau, el succeí la seva filla major Agnès, tinguda del seu matrimoni amb Ramona. En el seu testament Ponç posava el patrimoni, la muller i llurs filles sota la protecció de Guillem de Montclús, el seu senyor. El marit d'Agnès, Guillem, emprà a més del cognom propi de Puigllauder el de Montpalau (Barcelona, ACA, Montalegre, perg. núm. 276). Deprés de dues successions femenines més, Sança de Montpalau, filla de Ferrer de Puigllauder, alias de Montpalau, es casà amb el cavaller Arnau de Pontons, amb els que fineix la saga dels castlans de Montpalau, els quals van liquidant el seu patrimoni en diverses vendes, com la del dret de farga l'any 1272 (Barcelona, ACA, Montalegre, perg. núm. 527) i d'altres finques el 1275 (Barcelona, ACA, Montalegre, perg. núm. 573) i el 1282 (J.M. PONS I GURI, *Cartoral de Santa Maria...*, cit., núm. 25).

30. ... *opus foraneum fortitudinis ... Veruntamen si edificia castris se contingunt parietibus fortitudinis foranee, dominus castris habet providere magistris in loguerris tamen quamdiu opus duraverit in illa parte ubi illa edificia fortitudinis foranee est contigua, et hominis castris, cuiuscumque sint domini, tenentur eorum sumptibus facere totum illud opus* (Text del segle XIV dels costums de Girona, cf. J.M. PONS I GURI, *Les col·leccions dels costums de Girona*, Barcelona, 1988, p. 71-72. *De consuetudine observata et obtenta in diocesi Gerundense, iura castris terminati, que sunt imprescriptibilia, de quibus loquitur usaticus Hoc quod iuris est sanctorum etc. Sunt quatuor, videlicet sonum, cornu, gayta, bada et opus foraneum fortitudinis castrorum, etc. ... Sed numquid operatur turrim magistrum quod est infra fortalicium credo quod non, quia solum tenentur ad opus foraneum fortitudinis. Item numquid homines castris tenebuntur operari cisternam quod dominus castris vult facere intus castrum, videtur quod sic, quia per*

mestra³¹. Per aquesta mà d'obra que havia començat amb la mobilització dels homes de les 7 parròquies de la jurisdicció, l'any 1356, d'acord entre el comte d'Osona i els prohoms de la universitat i terme, fou substituïda per una composició en diner³². Aquella obra exterior, després de l'acord i la contribució dels vassalls restà inacabada, tal volta per les circumstàncies adverses de les guerres amb Castella i les dissorts i desposseïments que patí poc després la casa de Cabrera.

El que resta del castell és la confirmació material del que havia esdevingut, amb munts de runes gairebé informes en la part més vella i una muralla exterior inacabada, coetània de Bernat III de Cabrera, comte d'Osona³³.

En el decurs dels segles, tot i les guerres interiors i exteriors, revolucions i alçaments, d'aleshores ençà, el castell de Montpalau restà sense ser utilitzat i es mantingué en la mateixa situació de ruïna. Si això ha esdevingut en la seva materialitat física, en canvi vingué conservant la seva personalitat jurídica, com si res no fós i per dret imprescriptible, fins a l'abolició de les baronies³⁴.

En l'ordinació jurídica de la Catalunya naixent, basada essencialment en el *Liber Iudicum*, s'havia introduït la modalitat d'una imprescriptibilitat, que un *iudicatum* de l'any 1161 donat a favor de l'església d'Urgell atribueix a un *singulare ius sacro sancte ecclesie a principibus indultum*³⁵ i que altres iudicada de l'any 1196 per a la Seu de Barcelona i del 1200 per a l'església de Solsona³⁶ consideren integrat als

cisternam castrum est fortius (Compilació de Tomàs Mieres dels costums gironins, segle XV, rúbrica *De iuribus castrorum terminatorum*, c. 2, cf. J.M. PONS I GURI, *Les col·leccions dels costums...*, cit., 325-326).

31. *Credo tamen contra per rationes et iura allegata in questione de turri magistra, item quia non tenetur ab aliqua munitionem instus castrum, nisi ad opus foraneum ut est dictum ...* (Compilació de Tomàs de Mieres, segle XV, cit.).

32. Apèndix, document IV.

33. Hom pot constatar la concordància de les actuals restes del que fou el castell amb el fet de les obres que s'hi practicaren a mitjanyes del segle XIV, en el croquis i fotografies que il·lustren aquest treball.

34. Es mantingué l'organització baronal del que hom en deia *Terme del castell de Montpalau*, amb batlle i jutge ordinari propis, amb la seva cort, dels que depenien els batlles i sotsbatlles de les 7 parròquies medievals esdevingudes 11 en l'Edad Moderna.

35. *Iudicatum* de 30 d'agost de 1161, a favor de l'església d'Urgell. ... *possessio quam P. De Vilamur pretendebat et de iure suffragari non poterat, tum propter singulare ius sacro sancte Ecclesie, a principibus indultum, que dicitur quod iuris est Sanctorum, nec etiam longinquam CC annorum possessione, aliquis retinere non potest ...* (C. BARAUT, «El documents, dels anys 1151-1190, de l'Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell», *Urgellia* (La Seu d'Urgell), X (1990-1991), 76-77, doc. núm. 1556).

36. *Iudicatum* de 3 d'abril de 1196 a favor de l'església de Barcelona, ... *Reperitur enim constitutum in Usatico Hoc quod iuris est Sanctorum nemine potest impediri, nec pro uso iure defendere vel retinere, etiam si longinquam ducentorum annorum possessionem inde habuisse* (Barcelona, AC, *Liber Antiquitatum I*, f. 116, núm. 291. Cf. J.M. PONS I GURI, «Documents sobre aplicació dels Usatges

Usatges de Barcelona. A partir del text dels Usatges³⁷, hom veu que el principi de la no prescripció abasta, a més dels sants o Església, al que pertany a les potestats i als castells termenats³⁸.

L'arbitrament de Ferran II de 21 d'abril de 1486, resolent el conflicte dels remences, retreu la seva voluntat de conservar les jurisdiccions dels castells termenats, àdhuc els enderrocats³⁹.

Això no era res de nou, tenint en compte la doctrina del recull del feudista del segle XIII Pere Albert⁴⁰ i les glosses dels comentaristes dels Usatges de Barcelona⁴¹. L'any 1527, quan es practiquen els actes possessoris de les jurisdiccions dels vescomtats de Cabrera i de Bas, amb el detall de casa una de les seves baronies, només hi figura la possessió de les forteses o castells en ús, que són, a més del d'Hostalric, els de Montsoriu, del Mallol i d'Anglès.

de Barcelona anteriors al segle XIII», *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia* (Barcelona), 14-15 (1993-1994), p. 43-46). Altre *iudicatum* de 8 de novembre de 1200 a favor de l'església de Solsona, ... *dicimus quod prescriptio etiam CC annorum non facit contra ecclesiam, solum illum usaticum Hoc quod iuris est Sanctorum* (A. BACHS, *Col·lecció diplomàtica del monestir de Santa Maria de Solsona*, Barcelona, 1987, doc. núm. 80).

37. El text més antics dels conservats dels Usatges és el de la Biblioteca Nacional de París, I, ms. 4792, fons llatí (*Baluze*), f. 2, en lletra que sembla ser d'inicis del s. XIII, cf. G.M. DE BROCA, «Els Usatges de Barcelona», *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans* (Barcelona), V (1913-1914), p. 370 i ss.

38. *Hoc quod iuris est sanctorum vel potestatum aut castrorum terminatorum, nemo potest eis impedire nec pro suo iure deffendere, nec retinere, nec etiam longinqua ducentorum annorum possessione*. Usatge 114 segons l'ordre dels comentaristes.

39. Tot aquest arbitrament respira el criteri de no interferir-se en les jurisdiccions de barons per *causa de domini eo iurisdictio de castell* (c. 10), i repeteix que no altera les obligacions que són *per respecte de senyoria de castell, loc, terme o iurisdictio* ... ni comprèn *cosa alguna que sie o devall de la iurisdictio o preeminències dels senyors dels castells, lochs o parròquies o per rahó de aquelles* (c. 16). En quan als castells enderrocats, al c. 14 suprimeix tan sols *censo de castellanies i guaytes*, com també el deure de *reculleta*, per raó de no haver-hi castlans, i també perquè *en temps de necessitat* els habitants del terme *no s'hi poden recollir*, mantenint en el demés la jurisdicció dels senyors. La interpretació que a instància dels pagesos el rei Ferran II donà des de Zaragoza el 9 de gener de 1488, va mantenir el mateix criteri.

40. A més de la traducció catalana que figura a les compilacions del dret de Catalunya, el text originari en llatí ve recollit i explanat per JOAN DE SOCARRATS, *In tractatum Petri Alberti canonici Barchinonensis, de Consuetudinibus Cathaloniae inter dominos et vassallos*, etc., Barcelona, 1551.

41. Els comentaris a l'Usatge *Hoc quod iuris est sanctorum*, segons la Glossa, Jaume de Montjuïc, Jaume Vallseca i Guillem de Vallseca, aquest darrer amb una relació dels diversos drets dels castells termenats, en *Antiquiores Barchinonensium leges quas vulgus Usaticos appellat*, Barcelona, 1544. Vegeu també la *Edició de las glossas de Jaume de Montjuïc* (Biblioteca Nacional de París, ms. Llatí 4670A), que dóna el prof. AQUILINO IGLESIA en la revista *Initium* (Barcelona), 7 (2002), p. 883 i ss. Els amplíssims comentaris sobre el mateix usatge *Hoc quod iuris est sanctorum* per JAUME MARQUILLES, amb detall de les diverses prerrogatives jurisdiccionals dels castells termenats, i freqüents esments d'altres feudistes catalans, bona part d'ells avui desconeguts. Vegeu l'edició *Commentaria Iacobi Marquilles super Usaticis Barchinonae*, Barcelona, 1506.

Hom prescindí dels altres 10 castells, aleshores abandonats o enderrocats, entre aquells el de Montpalau, malgrat de què en el que era el terme dels castells extinguits s'hi practicaven les diligències i actes de possessió de les respectives jurisdiccions amb plenitud dels seus *imperia*⁴². Grans mestres de la interpretació i explanaació del nostre dret a l'Edat Moderna, mantenen també la condició d'imprescriptibles dels drets dels castells termenats⁴³, les jurisdiccions dels quals es mantindran fins i tot després del Decret de Nova Planta del Principat de Catalunya de l'any 1716, bé que amb els entrebancs de la monarquia borbònica, fins a la definitiva extinció del regisme baronal.

APÈNDIX DOCUMENTAL

I

1113, maig 27

Concòrdia i pacificació entre el comte Ramon Berenguer III i Guerau Ponç, vescomte de Girona, resolent diversos conflictes entre ells i especialment del que havien tingut sobre honors de Besalú.

A. Barcelona, ACA, Cancelleria, perg. Ramon Berenguer III, núm. 171.— R. Barcelona, ACA, Cancelleria, *Liber feudorum maior*, reg. núm. 1, f. 415, ex A. a. F. MIQUEL, *Liber feudorum maior*, I, Barcelona, 1945, p. 431-432, ex A. Cit.: J. MIRET I SANS, *Investigación histórica sobre el Vizcondado de Castellbó*, Barcelona, 1900, p. 95.

Hec est scriptura concordie et pacificationis facta inter domnum Raimundum barchinonensem comitem et Gerallum vicecomitem gerundensem. Comendat iam dictus comes iam dicto vicecomiti Guilleumum Umberti com castro Montis Palacii hoc modo, ut in hostes et cavalcas et in placita et seguimenta et in curias, ubi vicecomes fuerit cum comite, predictus Guillelmus sit cum iam dicto vicecomite et hospitetur cum eo. In quibus autem sepe dictus vicecomes non fuerit cum comite, faciat iam dictus Guillelmus iam dicto comiti hostes et cavalcas et placita et segui-

42. J.M. PONS I GURI, «Les jurisdiccions dels vescomtats de Cabrera i de Bas l'any 1527», *Revista de Dret Històric Català* (Barcelona), I (2001), p. 155-224.

43. JAUME CANCER, en donà un extens i minuciós estudi, al cap. XIII, *De iuribus castrorum*, a la tercera part de la seva obra *Variarum resolutionum*, que en l'edició de 1760 compren 19 pàgines de lletra molt apretada en foli major.

menta et curias ut superius scriptum est. Et propter hoc convenit predictus vicecomes predicto comiti ut donet ei potestatem de predicto castro quociens ei eam requisierit sine engan, et si ipse vicecomes non fuerit de Stopania usque in Clusiam, dedisset potestatem predicti castri Guillelmus Umberti sepe dicto comiti quociens et eam requisierit per se aut suos nuncios et hoc sine engan. Si vero idem vicecomes non venerit aut venire non potuerit, idem Guillelmus dedisset potestatem predicti castri predicto comiti vel quibus ipse preceperit, et non prohibeat se vicecomes neque Guillelmus Umberti videri a comite vel a suis. Pro hiis vero omnibus comes et vicecomes veniunt ad concordiam et pacificacionem de diversis querimoniis, nominatim de Besullunensi honore, super quo sepe factus vicecomes frequenter conquestus est, quod eum exinde non inquietet nisi propter servicium quod ei exhibiturus est vel ob amorem sui.

Quod est actum VI kalendas iunii, anno V Ludovici regis.

Sig+num Geralli vicecomitis, qui hanc concordiam sive pacificacionem facimus et firmavimus et testes firmare rogamus.

Sig+num Dorcha. Sig+num Guillelmi Dalmacii. Sig+num Raimundi Mironis. Sig+num Berengarii Bernardi. Sig+num Petri Raimundi. Sig+num Guillelmi Bernardi.

Petrus Seniofredi, qui hanc scripturam feci et hoc sig+num impressi in die et anno quo supra.

II

1324, setembre 3. Barcelona

El rei Jaume II, a petició de Bernat II de Cabrera, enfrancheix a Marquesa, comtessa d'Empúries i vescomtessa de Cabrera, i els seus successors del deure d'entregar la potestat del castell de Montpalau.

A. [Original perdut].— R. Barcelona, ACA, Cancelleria, reg. núm. 226, f. 18, ex A.

Nos Iacobus *et cetera*. Recta et debita consideratione pensantes multum et accepte servitia nobis et regie domui nostre, prompta et servienti devotione impensa per vos nobilem et dilectum nostrum Bernardum de Capraria, filium nobile Bernardi de Capraria, in negotio acquisitionis regni nostri Sardinie. Eapropter ad humilem supplicationem vestram, instanciam et favorem vestri, concedimus nobili Marchesie, comitisse Impuriarum et vicecomitisse Caprarie, amite vestre, et successoribus suis quicumque fuerint in castro de Montepalacio, que in tota vita vestri dicti nobile Bernardi, filii dicti nobile Bernardi de Capraria, nobis nec successores non possimus a dicta nobilis seu successoribus suis in dicto castro petere seu recipere nec recipi facere potestatem dicti castri de Montepalacio quod pro

nobis tenetur in feudum, nec ipsa nobilis aut successoribus sui in tota vita vestra potestatem ipsam nobis aut successoribus nostris peteretur et requiretur dare modo aliquo teneantur. Nos itaque receptionem ipsius potestatis in tota vita vestra huius scripti nostri series ex certa sciencia duximus relaxandam. Mandantes procuratori, eiusque vicesgerentibus, ceterisque officialibus nostris vel eorum locatentibus, que presentem gratiam nostram firmam habeant et observent et faciant inviolabiliter observari et non contraveniant, nec aliquem contravenire permittant aliqua ratione. In cuius rei testimonium, presentem cartam nostram fieri et sigillo nostro appendicio iussimus communiri.

Data Barchinone tertio nonas septembris anno Domini Mo CCCo XXo quarto.

Ffranciscus de Bastida mandato regio facto per Guillelmum de Jaffero, vice-cancellarium.

III

1327, juliol 21. Barcelona

Privilegi de Jaume II a favor de Bernat de Cabrera per tal de poder tenir mercat setmanal i fira anyal al terme del castell de Montpalau.

A. [Original perdut].— R. Barcelona, ACA, Cancelleria, reg. núm. 230, f. 112, ex A.

Noverint universi quod nos Iacobus, Dei gratia rex Aragonum, *et cetera*. Ad supplicationem et ob gratiam vestri nobilis et dilecti nostri Bernardi de Capraria, volentes castrum et locum vestrum de Montpalau et habitantes in eo nostre concessionis et favoris gratiam suscipere incrementum, tenore presentis carte nostre concedimus vobis et etiam statuimus que in dicto castro fiant decetero et celebrentur nundinas perpetuo quolibet anno. Itaque dicte nundine incipiant dominicam ante festum Ascensionis proxime instanti et deinde anno quolibet dicta die, et durent deinde in antea per decem dies continue numerandos. Concedimus etiam que in dicto castro et loco celebretur mercatum singulis ebdomadis in die mercurii perpetuo. Volentes et concedentes quod omnes mercatores et alii cuiuscumque conditionis sint ad dictas nundinas et mercatum venientis sint salvi et securi et sub nostra protectione et speciali guidatico constituti cum omnibus rebus et mercibus quos secum duxerint seu portaverint. Et nullus de nostra confidens gratiam vel amorem audeat seu presumat ipsas merces ac res suas inveniundo ad dictas nundinas, stando, vel etiam redeundo, invadere, capere, marchare vel impedire culpa crimine vel debitis alienis, nisi ipsi principales debitores fuerint vel pro alio nomine obligati, nec etiam in hiis casibus nisi prius fatica iuris inventa fuerint de eisdem. Excipimus cum ab hiis et excludimus proditores, falsatores monete, violatores itinerum, homicidas, raptos et latrones, ac crimine leze maiestatis comittentes, et

alios malefactores quoscumque. Mandantes procuratori, eorumque vicesgerentibus, vicariis, curiis, baiulis, iusticiis, aliisque officialibus nostris presentibus et futuris que hanc nostre concessionis nostre gratie teneant firmiter et observent et teneant faciant ac inviolabiliter observari et non contravenient nec contravenire permittant aliqua ratione. Si quis autem contra hec, ausu temerario inductus, venire presumpserit, iram et indignationem nostram et penam quingentorum aureorum nostro erario applicandorum se noverit, absque remedio aliquo incurrisse dampno illato primitus et plenarie restituto. In cuius rei testimonium, huic privilegio nostro sigillum maiestatis nostre appendicium iussimus apponendum.

Datum Barchinone duodecimo kalendas augusti anno Domini millesimo CCCo XXo septimo.

Sig+num Iacobi, Dei gratia rex Aragonum, Valentie, Sardinie et Corsice ac comitis Barchinone.

Franciscus de Bastida mandato regio.

IV

1358, març 17. Sant Pol de Mar

La universitat dels homes del terme del castell de Montpalau, convocats i aplegats a so de corn a la ribera de Sant Pol, elegeixen dos síndics procuradors per a crear un censal mort de 4.000 sous amb la finalitat de disposar d'aquesta suma per donatiu immediat al comte d'Osona, al que tenien feta anteriorment una proferta de 12.000 sous, a canvi de no haver de fer servei d'obres al castell de Montpalau.

A. Arenys de Mar, AHFF, pergami nº 511. Escrivà: Jaume Fogassot, notari del terme del castell de Montpalau. Exemplar posat en pública forma, segons la nòtula originària, i amb aprovació del jutge ordinari del vescomtat de Cabrera, per Bernat d'Olm, notari del terme de Montpalau, el 24 d'abril de 1556.

Noverint universi: Quod nos Poncius Balesterii, Iacobus Salvatoris, Petrus Moneti Balesterii, Petrus de Capiteaspero, Raymundus Barulli, Bernardus Bertrandi, Geraldus Dalmatii, Raymundus Serra de la Arboceda, Petrus Carrera, Ioannes Vendrell, Farrarius Nualardi, Guillermus de Camposunyerio, Raymundus Nagrelli, Iacobus Sunyerii, Vitalis Mager, Guillermus Regis, Franciscus Castellarii, Guillermus Oliverii de les Buïgues, Arnaldus Plana de Turriceila, Arnaldus Nualardi de Manola, Guillermus Terrach, Petrus Saytoni, Guillermus Martorelli de Riaria, Bonanatus Bossa, Bernardus Gili de Manola, Raymundus Martini, Petrus Castellarii, Bernardus Aromir, Guillermus Andree, Bernardus Alamany, Bernardus Plagati, Raymundus de Colle, Guillermus Amati de Calella, Petrus Flaquerii, Bernardus Nualardi, Bernardus Gili de Calella, Berengarius Martorelli de

Montepalacio, Iacobus de Cumba de Manola, Petrus Citjarii, Iacobus Tapiola, Bernardus Gorini, omnes parrochie Sancte Marie de Pineda; Guillermus Farrarii, Guillermus de Llatoni alias vocato Maymon, Raymundus de Manso, Petrus Farrandi de Solerio, Petrus de Rivodemunt, Petrus de Rivodavall, Guillermus Taulada, Guillermus Nabot, Petrus Boffillii, Petrus Cornelli, Bernardus de Ulmo, Iacobus Simoni, omnes parrochie Sancti Petri de Pineda; Raymundus Tarrades de Vall, Guillermus de Fonterotundo, Arnaldus Dolceti, Geraldus Ros de Cigiis, Arnaldus Ros de Casellis, Petrus de Bucho, Petrus Plana, omnes parrochie Sancte Eulalie de Ortosaviniano; Guillermus de Umeda, Simon Giberti, Raymundus Giberti, Fernandus Ravulli, Felix Solerii, Raymundus de Podio, Bernardus de Crosanyes, Franciscus Farrarius, Guillermus Bartholini, Raymundus Vilarii, Farrarius de Plano, Petrus Padrosa, Guillermus Polerii, Guillermus Dalmacii, Petrus Iacobi de Monario, Guillermus de Mata, Bernardus Flaquerii, Bernardus Brancha, Franciscus de Ulmeda, omnes parrochie Sancti Cippriani de Vallealta; Daniel Vives, Farrarius Parera, Bonanatus Lloradela, Guillermus Palau, Stephanus Ollerii, Bernardus de Mansonovo, Guillermus de Mansonovo, Franciscus Batayerii, Guillermus Ginebra, Deuslomde de Campis, Guillermus de Piru, Guillermus Maresma, Bernardus Niella, Guillermus Micer, Iacobus Vendrelli, Petrus Cabanya, Berengarius de Marginibus, Petrus Doy, Petrus Vives, Raymundus Mata, Iacobus Ravulli, Bonanatus de Plano, Petrus Oliverii de Piru, Petrus Rocosa, Petrus Juliolis, omnes parrochie Sancti Aciscli de Vallealta; Petrus Oliverii de Gosconibus, Petrus Amarii, Bernardus de Furno, Guillermus Sala, Petrus Farrandi, Petrus Terre de Vall, Arnaldus Saurini, Petrus de Montealto, Petrus Fornaguera, Bernardus Dilmerii, Petrus Legeti, Guillermus Arquerii, Farrarius Catani, Bernardus Giberti, Petrus Fradera de Munt, Iacobus Fortuny, Petrus Loriani, Franciscus Sàbet, Petrus Busqueti, Bernardus Vallalta, Arnaldus Borrelli, Arnaldus Castelli alias vocatus Puig, Raymundus de Aquaviva, Farrarius de Pulcrosoley, Guillermus Colomerii, Petrus Aulina, Raymundus Sarena, Guillermus Pascalis, Bernardus de Corcevin, omnes parrochie Sancti Martini de Arenys. Omnes superiorius nominati termini castri de Montepalacio, attendentes et scientes quod nos et ceteri homines termini dicti castri de Montepalacio hoc anno gracie dedimus et concessimus et dederunt et concesserunt nobilissimo et potenti domino Bernardo de Cappraria Dei gratia comiti Ausonie duodecim mille solidos Barchinonenses monete de terno, pro opere dicti castri de Montepalacio et eo ut idem nobilis dominus comes infra certum tempus inter ipsum dominum comitem ex una parte et nos et universitatem dicti termini et singulares eiusdem ex altera inhitum non compelleret nos neque dictam universitatem seu singulares eiusdem ad operandum castri de Montepalacio prelibatum. Attendentes etiam et scientes quod dictus dominus comes vult nunc de presenti de dictis duodecim mille solidis a nobis et dicte universitate et singularibus eiusdem habere quatuor mille solidos dicte monete. Attendentes etiam et scientes quod pro eo quia nos nec dicta universitas non

habemus nec habet de presenti in promptum denarios vel alia de quibus comode dicti quatuor mille solidi possint dicto domini comiti exsolvi, deliberavimus et deliberamus, perquisitis super hoc et presentatis modis et viis quibuscumque, pro predictis quatuor mille solidis vendamus violaria vel censualia. Et quod ad hoc nostros procuratores constituamus et quod per viam venditionum violariorum et censualium nostrum et dicte universitatis habebuntur quam aliter. Ideo nos omnes superius nominati constituti et convocati et congregati pro universitate termini dicti castri de Montepalacio ad sonum cornu more solito, in loco de Sancto Paulo de Maritimo, in quo quidem loco universitas dicti termini convocari et congregari consuevit, gratis et ex certa scientia nominibus nostris propriis et nomine etiam totius universitatis termini castri predicti de Montepalacio et singularium eiusdem, de consensu etiam et voluntate venerabili et discreti Guillermi de Serra iudici termini dicti castri et eius auctoritate et decreto intervenientibus, constituimus, facimus et ordinamus certos et speciales et etiam generales ad infrascripta procuratores, syndicos et actores nostros et dicte universitatis vos Guillermmum de Canovis et Arnaldum Serra iuniorem de dicta parrochia de Sancte Marie de Pineda et utramque vestrum insolidum, ita que non sit potiore conditio negotium primitus occupantis, sed id quod per unum vestrum inceptum fuerit per alium valeat mediari, terminari, prosequi et finiri atque duci totaliter ad, effectum scilicet ad vendendum pro nobis et nomine nostro et universitate predicta violaria et censualia, usque ad quantitatem quatuor mille solidorum et non ultra, scilicet violarium et violaria ad vitas quarumcumque personarum et censuale et censualia in perpetuum in nuda tamen perceptione, et absque terciis, laudimiis et foriscapiis et alio directo [et cetera]¹.

Actum est hoc in dicto termino castri de Montepalacio, in dicto loco de Sancto Paulo, septimadecima die mensis marcii anno a Nativitate Domini millesimo trecentesimo quinquagesimo octavo.

S+num Poncii Balesterii, S+num Iacobi Salvatoris, S+num Petri Moneti Balesterii, S+num Petri de Capiteaspero, S+num Raymundi Barulli, S+num Bernardi Bertrandi, S+num GERALDI Dalmacii, S+num Raymundi Serra de la Arbossedà, S+num Petri Carrera, S+num Ioannis Vandrelli, S+num Ferrarii Nualardi, S+num Guillermi de Camposunyerio, S+num Raymundi Nagrelli, S+num Iacobi Sunyerii, S+num Vitalis Mager, S+num Guillermi Regis, S+num Francisci Castellarii, S+num Guillermi Oliverii de les Buïges, S+num Arnaldi Plana de Turricella, S+num Arnaldi Nualardi de Manola, S+num Guillermi Tarrach, S+num Petri Saytoni, S+num Guillermi Martorelli de la Riaria, S+num Bonanati Bossa, S+num Bernardi Gili de Manola, S+num Guillermi de Prato maiori, S+num Bernardi Moreui, S+num Bernardi Cornella, S+num Raymundi Martini, S+num Petri Castellarii, S+num Bernardi Aromir, S+num Guillermi Andree, S+num Bernardi Alamany, S+num Bertrandi Plagati, S+num Petri Citjari, S+num Petri Tapiola, S+num Bernardi Gorini, S+num Guillermi Flaquerii, S+num Bernardi

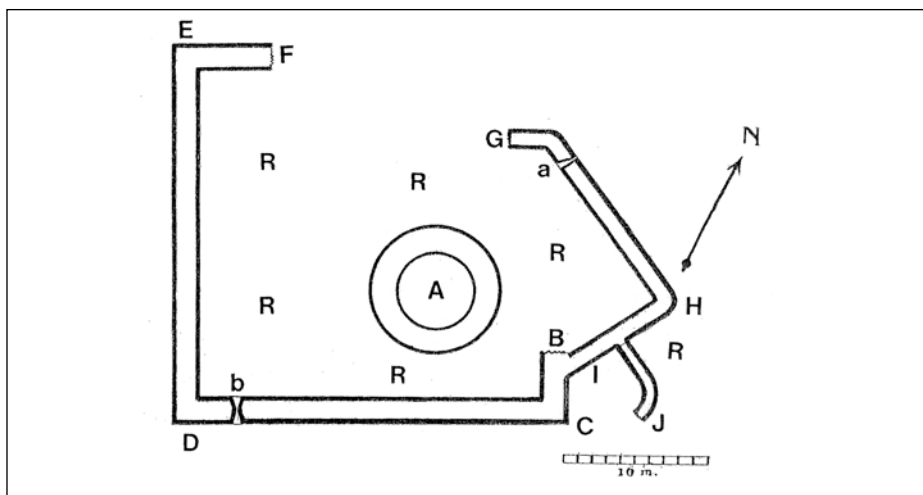
Hualardi, S+num Bernardi Gili de Calella, S+num Berengarii Martorelli de Montepalacio, S+num Iacobi de Cumba de Manola, S+num Guillermi Ferrarii, S+num Guillermi de Latone alias vocato Maymon, S+num Raymundi de manso, S+num Petri Farrandi de Solerio, S+num Petri de Rivodemunt, S+num Petri de Rivodevall, S+num Guillermi Taulada, S+num Guillermi Nabot, S+num Petri Bofilii, S+num Petri Cornelli, S+num Bernardi de Ulmo, S+num Iacobi Simonis, S+num Raymundi Terrades de Vall, S+num Guillermi de Fonterotundo, S+num Arnaldi Dolceti, S+num Giraldi Ros de Cigiis, S+num Arnaldi de Cacellis, S+num Petri de Bucho, S+num Petri Plana, S+num Guillermi de Ulmeda, S+num Simonis Giberti, S+num Bernardi Ravulli, S+num Felicis Solerii, S+num Raymundi de Podio, S+num Bernardi de Croanyes, S+num Francisci Ferrarii, S+num Guillermi Bartolini, S+num Raymundi Vilarii, S+num Ferrarii de Plano, S+num Petri Padrosa, S+num Guillermi Polerii, S+num Guillermi Dalmacii, S+num Petri Iacobi de Munario, S+num Guillermi de Mata, S+num Bernardi Flaquerii, S+num Bernardi Brancha, S+num Francisci de Ulmeda, S+num Davidii Vives, S+num Ferrarii Parera, S+num Bonanati Lloredella, S+num Guillermi Plau, S+num Stephani Olerii, S+num Bernardi de Manso novo, S+num Francisci Batayerii, S+num Guillermi Ginebra, S+num Deslomde de Campis, S+num Guillermi de Pinu, S+num Guillermi Marechma, S+num Bernardi Niella, S+num Guillermi Micer, S+num Iacobi Vandrelli, S+num Petri Cabanya, S+num Berengarii de Marginibus, S+num Petri Doy, S+num Petri Vives, S+num Raymundi Mata, S+num Iacobi Ravulli, S+num Bonanti de Pla, S+num Petri Oliverii de Piru, S+num Petri Rucosa, S+num Petri Juliolis, S+num Petri Oliverii de Goscons, S+num Petri Amarii, S+num Bernardi de Furno, S+num Guillermi Sala, S+num Petri Farrandi, S+num Petri Terra de Vall, S+num Arnaldi Saurini, S+num Petri de Montealto, S+num Petri Forneguera, S+num Bernardi Dilmerii, S+num Petri Legeti, S+num Guillermi Arquerii, S+num Bernardi Catani, S+num Bernardi Giberti, S+num Petri Frederade de Munt, S+num Iacobi Fortuny, S+num Petri Lloriani, S+num Francisci Sàbet, S+num Petri Busqueti, S+num Bernardi Vallalta, S+num Arnaldi Borrelli, S+num Arnaldi Borrelli, S+num Arnaldi Borrelli, S+num Arnaldi Castelli vocato Puig, S+num Raymundi de Aquaviva, S+num Ferrarii de Pulcrosoley, S+num Guillermi Colomerii, S+num Petri Aulina, S+num Petri Serena, S+num Guillermi Pascalis, S+num Bernardi de Corsevì predictorum qui predicta omnia et singula tam nomine nostro proprio quam nomine [...]2 totius dicte universitatis, laudamus, firmamus pariterque iuramus. Sig+num Guillermi de Serra iudicis predicti qui predictis contentio et ea firmo. Testes huius rey sunt Petrus de Podio et Bernardus Palau termini castri de Palafolls et Farrandus de Bordano regni Aragonum.

Gabriel Maduxer quo iudex ordinarius vicecomituum Caprarie et de Basso pro illustrissimis dominis eorundem, huic instrumento publico cum suo originali in nostra presentia veridice comprobato, suam imo dictorum illustrissimorum dominorum interponit auctoritatem pariter et decreto (*senyal*).

Sig+num mei Bernardi de Ulmo, auctoritatibus videlicet Regia per totam terram et dominationem Sacre, Cesaree, Catholice et regie Magestatis et illustrissimorum dominorum termini castri de Montepalacio notarii publici substituti ab herede seu successore honorabile quondam Iacobi Coll publico predicti termini castri de Montepalacio suarumque pertinentiarum notarii, qui huiusmodi instrumentum inventum notatum et reconditum et continuatum in quodam librum notularum antico notarie et scribanie publicarum predicti termini castri de Montepalacio, de tempore discreti Iacobi de Fogassot tunch notarii publici eiusdem termini castri de Montepalacio, unde iam alias fuit extractum publicum instrumentum et sua nota tribus lineis lineate iuxta stilum dicte notarie demonstrabatur. Iterum in hanc publicam redigere formam scribi feci iuxta vigore mandati per honorabilem Ioannem Alomar alias Roger regentem baiuliam predicti termini castri de Montepalacio, clausi die XXIII mensis aprilis anno a Nativitate Domini millesimo quingentesimo quinquagesimo sexto. Cum raso in linea XVI^a *habet*, et cum suprapositis in linea XXXV^a *ratione*, LXV^a *in solidum*, LXXXI^a *Guillermi*.

1. Sobrenaspat inutilitzat per línies. — 2. Deixem de transcriure a continuació el conjunt dels diversos conceptes formularis de la potestat conferida als síndics, per la seva manca d'interès per la temàtica del present estudi.

IL·LUSTRACIONS

I.

Planta de les restes visibles del castell de Montpalau (segons croquis pres el 13 d'octubre de 1946)
 Llegendra: A, resta de la torre mestra.— B, C, D, E, F, muralla inacabada del segle XIV.— J, H, I, J, construcció dels segles XI-XII.— R, amuntegaments de runa i arbrat.— a i b.- sageteres

II

Detall del sector de migjorn de la muralla exterior inacabada del castell de Montpalau, assentada sobre el rocam (fotografia presa l'any 1946).

III

Angle nord-oest de la muralla exterior inacabada del castell de Montpalau (fotografia presa des de les restes de la torre mestra).

IV

Segells de la Cort del terme del castell de Montpalau

1. En document de l'any 1476. Cera verdosa; 37 mm Ø. Llegenda: *S. Curie Montispalacii.*
- 2.- Any 1606. Paper sobre cera vermella; 33 mm Ø. Llegenda: *Sagell de la Cort del castell de Montpalau.*
- 3.- De 1630 a 1689. Paper sobre hòstia vermella; 27 mm Ø. Llegenda: *Sagel de la Cort del terme del castell de Montpalau.*